

Les interferències en els adverbials *en* i *hi* i les substitucions esgarriadores

Quarta part: *Les interferències i les substitucions entorn del quantitatiu partitiu (II) i del substantiu fent de nucli de la frase*

per Jaume Vallcorba i Rocosa

RECORDATORI I ANUNCI DELS TEMES D'AQUESTA QUARTA PART

En la primera part d'aquest estudi vam determinar quins eren els elements lingüístics que genuïnament ha anat emprant el castellà per a obtenir el joc anafòric adverbial. En la segona part hem concretat que el català féu i fa servir els pronoms *en* i *hi* amb igual finalitat.

Havent explicat aquestes dades bàsiques per a l'estudi del dit camp anafòric, entràrem en la tercera part, publicada al número anterior de LLENGUA NACIONAL, en la qual vam mostrar unes quantes particularitats anafòriques de determinades oracions de partitiu. En fer-ho, confrontàrem les solucions emprades pel castellà en la seva història interna, amb les que trobem usades en la història intrínseca del català. La comparació ens va fer adonar d'una diferència: en català, els quantificadors, tots sols, són usats com a anàfora, mentre que el castellà considera que no poden fer una tal funció i per això els fa acompanyar de l'anafòric *de ellos/de ellas*. La introducció en el català, de vegades, d'aquesta segona solució ens mostra que hi és una interferència forastera.

En aquesta quarta part continuem estudiant el joc anafòric partitiu en unes altres menes de frases, i continuem advertint-hi alguna vegada la presència d'aquest element interferidor.

Finalment, comentem que aquell *d'ell* es transforma, força vegades, en l'adjectiu *seu/seva*, que igualment que *d'ell* és inadmissible en català quan el referent és una cosa; els antecedents històrics que hem aportat avalen aquest rebuig.

EL QUANTITATIU TOT SOL, SENSE AFEGIR-HI ELL, JA ÉS ANÀFORA

En la precedent tercera part d'aquest estudi demostràvem que el català genuí feia servir el quantificador tot sol, sense afegir-hi cap locució amb el pronom *ell*, amb funció anafòrica, diferentment que el castellà. Tanmateix, abans, en la segona part, ja assenyalàvem que els lletraferits de mitjan XIX (els que hem exemplificat a *Textos diversos*) es doblegaven al sistema castellà i, en comptes de *en* i *hi*, usaven moltes vegades la locució castellana *preposició+él*, traduïda, és clar, amb el pronom *ell*. Vegem-ho.

118) *Mereix specialíssim estudi l'indumentaria que hi va descrita per M.n Gaçull, y la ceda dels mots bandejats, molts d'ells que hi donen doble sentit.*

119) *S'epòstrofu [...] per suprimir vucals [...] nó's puserá mai entr'equelles qui ténguin en mitj un altre signu urtugráfic, ni entre ses qui une d'elles nó consti més que d'une lletra qui hagi de quedar suprimide.*

120) *Com succehix entre germanes sense pares, porta á una d'elles á ocupar lo lloch de mare y á vegades de mardrastra.¹⁰²*

Aquesta mena de sintagmes, afegint *ell* al quantificador, són usats referint-se a coses, no sols per aquests lletraferits sinó també per Verdaguer a *Canigó*,¹⁰³ i abundantment per Fabra a les *converses filològiques*.¹⁰⁴ Però no n'hem detectat cap en les obres contemporànies buidades: ni en els diàlegs de les obres de teatre *La festa del blat* i *Els herois i les grandeses*, ni en la prosa d'*Estudis*.

¹⁰² *Textos diversos*. El 118 és de la fitxa 2197 (text datat el 12/1/1845); el 119, fitxa 2848 (7/12/1857); el 120, fitxa 5080 (1881). N'hi ha també a la fitxa 3705 (un d'ells; referent: soci) i a la fitxa 3975 (cada una d'elles, reflexions) (27/5/1874).

¹⁰³ J. Verdaguer, *op. cit.*, Cant tercer, vers 157 (*un d'ells*; referent: ponts); Cant quart, v. 407 (*quiscun d'ells*, estany); Cant sisè, v. 59 (*alguns d'ells*, figures de cristians i sarraïns). I també amb el quantitatiu *tot*: Cant tercer, v. 165 (*tot ell*, un pont); cant setè, v. 106 (*tots ells*, cavalls).

¹⁰⁴ És sorprenent. Ha dit i repetit que *ell* no es refereix a coses, però només ho aplica quan es tracta de locucions que suplantem clarament els pronoms *en* i *hi*. Potser no acaba d'adonar-se que el català coneix una solució genuïna, i que comentem tot seguit en el cos d'aquest article. Qui sap, altrament, si Fabra se sentí induït a admetre les locucions amb *ell*, referides a coses, per la circumstància que n'hi hagués un ús freqüent en els textos catalans escrits pels servidors de l'administració pública del s. XVIII i següents, o potser també perquè hagués observat la convivència de *en* i de *lui* en el francès, particularitat a què ens referirem a l'apèndix de la cinquena part d'aquest estudi.

Basant-me en el meu record, puc afirmar rotundament que, igual que en el llenguatge teatral de les dues obres esmentades, la parla nostra no havia introduït aquest *ell* anafòric, que pertany a tota la història del castellà des de la més primigènica. Ara, em fa l'efecte que, des de no fa gaire més de vint anys, ha tornat a la llengua escrita l'estil anafòric acastellanat d'aquells lletraferits vuitcentistes. Com que la llengua escrita és, a hores d'ara, la més influent, des de la dels diaris a la llegida en veu alta als mitjans radiofònics i televisius, aquest *ell* anafòric va fent forat en la nostra llengua oral.

En el català escrit actual, aquell pronom anafòric també hi treu el cap. És sols amb la finalitat d'aportar-ne un testimoni confirmatori que transcriu els exemples següents apuntats a l'atzar:

121) *En les sortides [d'avions] destaca un vol a Madrid i un altre a Màlaga, amb 3 hores de retard cadascun d'ells.*¹⁰⁵

122) *Les cinc-centes parèmies consignades al llibre i l'estudi diacrònic d'una gran part d'elles són una contribució important.*¹⁰⁶

123) *Què queda de les ideologies? És pertinent parlar-ne en relació a la història de les llengües, ara que el futur de moltes d'elles és igualment incert?*¹⁰⁷

Havíem vist en la tercera part que, en català normal, el quantificador tot sol ja és anafòric sense cap *ell*. El castellà

veiérem que l'hi afegeix, com fan els autors dels exemples 121 a 123.

En els tres apartats següents, estudiarem amb més detall els tipus de construccions en què s'usa incorrectament el pronom *ell* acompanyant el quantitatiu.¹⁰⁸

1. El català verb + *en* en comptes de la locució *d'ell*

Abans de la introducció del sintagma amb el pronom *ell*, que hem escrit en negreta en els fragments textuais anteriors, el català en tenia prou amb el quantitatiu tot sol. El cas és que aquest quantitatiu es presenta en oracions en què figura el pronom *en*. Recordem que hem comprovat que el castellà substitueix aquest *en* per la locució *de él*. Aquesta constatació ens fa concloure que aquell sintagma castellanitzant (p.e., *moltes d'elles*) ens suplantia el pronom *en*. Com que aquest pronom necessita anar adossat a un verb, hem de convenir que *d'ell* substitueix el sintagma *verb + en*.

Si examinem els exemples 118-123 constatarem que les frases en qüestió són totes de partitiu: contenen un *quantitatiu*. Sabent-ho, de seguida trobarem, en els textos de tots els temps, la solució que el català ha emprat:

124) *Ara, quantes obres ha de fer aquell qui vol venir a salvació? Tres n'he trobades en suma.*¹⁰⁹ ['Tres de ellas he encontrado'.]

Examinant textos, però, comprovarem que, a més de veure-hi usats diversos verbs, com ara *trobar* a l'exemple anterior, el més sovintejat és l'impersonal *haver-hi*. Exemples procedents dels buidatges:

125) *Com foren a la torre del tresor [...] La princesa féu obrir setanta-dues caixes [...] e altres caixes hi havia que eren plenes de vaixel·la d'or [...] De vaixel·la d'argent n'hi havia tanta que era cosa d'espant.*¹¹⁰ ['En cuanto a vajilla de plata, tanta era la que había de ella, que era cosa de espanto'.]

126) *Façam distinció dels oficis [...] Mas alguns n'hi ha que no's poden fer sens peccat.*¹¹¹ ['hagamos distinción de los oficios, algunos de ellos no pueden hacerse sin pecado'.]

127) *Vagien amb cuidado que no solament han de mirar a los interessos, sinó que amb aquells o aquelles amb què han de contractar el matrimoni que sien persones de bona qualitat, encara que és veritat que n'hi ha molts i moltes que fan mostra falsa.* ['Muchos y muchas de ellos'.]

¹⁰⁵ *Avui*, 31/3/99, p. 22.

¹⁰⁶ Contraportada del llibre de M. Conca i J. Guia, *Els primers reculls de proverbis catalans*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona 1996.

¹⁰⁷ M. Nicolàs, *La història de la llengua catalana*, Institut de Filologia valenciana i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona 1998, p. 382.

¹⁰⁸ Entenem per mots quantitatius els descrits a la tercera part d'aquest article, als quals es refereixen les notes 69 i 70.

¹⁰⁹ Sant Vicent, *op. cit.*, 61.37 i 38.

¹¹⁰ J. Martorell, *op. cit.*, 300.15 a 28.

¹¹¹ Sant Vicent, *op. cit.*, 12.20 a 23. Més exemples: 10.14 (*algú n'hi ha*; 'alguno de ellos'); 16.10 (*als secrets, e ha-n'í V*; 'a los secretos, y hay cinco de ellos').

128) *I han mort d'eixa manera, que ara ja n'hi ha molts pocs, de vius.*¹¹² ['Que muy pocos de ellos estan vivos'.]

129) *Oh, quants n'hi ha en aquesta miserable vida que no fan aquesta reflexió.*¹¹³ ['cuantos de ellos'.]

130) *Les nines del Pirineu posen un ram a la porta, d'ençà que una n'hi hagué d'ulls blavencs i cella rossa.*¹¹⁴ ['Desde que una de ellas'.]

Acabem de mostrar la manera genuïna que té el català de tots els temps per a expressar-ho, en comptes de fer servir la solució acastellanada que se serveix de la locució *d'ell*: la nostra llengua ho resol sobretot amb el sintagma *haver-n'hi*. Així doncs, dir-ho fent servir *ell* és una fórmula esgarriadora que ens fa desaparèixer de la frase el pronom *en*.

Com a il·lustració i com a exercici farem servir uns textos periodístics, dels quals esmenarem la castellanització:

131) *Entre els exiliats retornats a Espanya hi ha Lluís Companys, els ex-ministres en Tal i en Tal, etc. Alguns d'ells van ser afusellats i uns altres empresonats.* [La construcció amb *haver-n'hi* seria: 'N'hi hagué d'afusellats i també d'empresonats'.]

132) *Com a professora, crec que els professionals de l'ensenyament hem de canalitzar els nostres esforços molt més cap a les necessitats dels alumnes que no pas cap a les dels seus pares, sobretot perquè molts d'ells* [podria haver-hi dit: 'perquè n'hi ha molts que'] *han abdicat de l'educació dels fills.*

133) *Una actuació sobre el territori, però també sobre la consciència dels ciutadans, ajudarà a evitar els temuts incendis forestals, molts d'ells* ['ja que n'hi ha molts que són'] *fruit de la imprudència humana.* [Ací, *ells*, referit a cosa -incendis- és inadmissible].

134) *Tinc sobre la taula una fina edició de les «Màximes» d'A.Sigfried, traduïdes. Una d'elles diu* [calia dir, ja que es refereix a una 'edició': 'n'hi ha una que diu']: *l'esperit es manté jove mentre conserva la curiositat.*

És clar que, tal com hem vist més endarrere, de vegades amb el quantitatiu tot sol ja n'hi ha prou, i solament hi sobra *ell*:

135) *La somiada unió econòmica i monetària, la política moderada o l'anunci de treva, són fets que comporten tots ells* ['que comporten tots' o 'tots plegats', o bé suprimint-hi *tots ells*] *l'assentament de la democràcia.*

136) *Les morts suposadament basades en un conflicte familiar no solen ésser investigades al Pakistan. Normalment, tota la família o una gran part d'ella* [si hi suprimim *d'ella* la frase queda tan clara com posant-l'hi: 'o una gran part'] *ho sol discutir prèviament.*

Finalment, en algun cas excepcional, tractant-se d'un quantitatiu, n'hi ha prou amb el pronom *en*:

137) *Aquest medicament el desaconsellen a qui té determinades malalties, una d'elles* l'úlcer a d'estómac.

En aquesta frase es podria dir *n'és una*; tanmateix, aquella expressió sembla fins i tot forçada. La frase hauria

potgut construir-se, crec que encertadament, tal com mostrem tot seguit:

138) *Aquest medicament el desaconsellen a qui té determinades malalties, com* [o *com ara*] *l'úlcer a d'estómac.*

2. Interferències en la preposició *de*

És molt sabut el cas, característic del català, que Fabra descriu així:

139) *Quan en el conjunt de mots en el qual s'omet un nom o un grup nominal per expressar-lo per un en, adjuntat al verb, figura un adjectiu complement del nom omès, aquest adjectiu es fa precedir de la preposició de.* Ex.: *Tens cintes blaves? -No; en tinc de vermelles.*¹¹⁵

A hores d'ara, però, hi ha qui fa oracions com les següents:

140) *Vaig trobar-hi monedes: algunes d'elles platejades* [o *algunes d'elles eren platejades*].

141) *Era una exposició amb molts mobles; alguns d'ells ben atrotinats.*

142) *Tinc segells; molts d'ells antics.*

No és gaire difícil d'adonar-se a primer cop d'ull que aquells *d'ell* escrits en negreta suplantem la preposició *de* a què fa referència la transcrita lliçió de Fabra.

Si tenim en compte el que examinàvem fa poc, conclourem que el fragment textual 140 el podem tornar al català, bé amb el quantitatiu tot sol, bé amb el sintagma *haver-n'hi*:

140') *Vaig trobar-hi monedes: algunes de platejades.*

O, si volem que ens resulti relacionada ben bé la segona frase amb la primera:

140'') *Vaig trobar-hi monedes: n'hi havia algunes de platejades.*

Podem retornar 141 i 142 a la formulació catalana acomodant-nos a com ho hem fet en les construccions 140' i 140''). També té tradició la solució de fer entrar un altre verb a la segona frase:

141') *Era una exposició amb molts mobles: n'hi exposaven alguns de ben atrotinats.*

142') *Tinc segells: en tinc molts d'antics.*

3. *D'ell és, de vegades, un curiós catalanisme, erroni, malgirbat i barroer fent traduccions d'anar al castellà i tornar-ne?*

El castellà genuí introdueix l'adjectiu complement d'un substantiu omès sense fer-lo precedir de cap preposició ni locució. Vegem-ho en un parell d'exemples:

143) *Ay que qué veranito, madre, que no se recordaba otro semejante, que se achicharraban hasta los pájaros*¹¹⁶ ['que no en recordàvem un altre de semblant'].]

¹¹² S. Casanovas, *op. cit.* El text 127 figura a 37.13 i el text 128 a 46.2; hi he actualitzat l'ortografia. Dos exemples més a 39.7 i un a 53.6.

¹¹³ Pau Porcet, *op. cit.*, p. 52. Ortografia actualitzada. Dos exemples més a la p. 48.

¹¹⁴ J. Verdaguier, *op. cit.* Cant primer, versos 195-198.

¹¹⁵ P. Fabra, *Gramàtica catalana*, Ed. Teide, Barcelona, 8a edició, 1978, § 71, p. 65.

¹¹⁶ M. Delibes, *op. cit.*, p. 38.

144) *El taxi nos llevó, a la maleta y a mí, primero por una calle ancha y recta, a cuyo final había dos zonas verdes. Una grande a la derecha y otra más pequeña, triangular, a la izquierda.*¹¹⁷

Adonem-nos que el castellà castís no intercala cap element anafòric entre *otro* i *semejante* al text núm. 143, ni tampoc n'hi posa cap entremig de *una* i *grande* o entre *otra* i *más pequeña*, a l'exemple núm. 144.

Nosaltres haguérem traduït una part de 144, la que ens interessa, així:

145) Al final hi havia dues zones verdes: *una de gran* a la dreta, i *una altra de més petita*, triangular, a l'esquerra. [Hi posaríem, en català, la preposició *de*, on el castellà no posa res.]

La hipòtesi que plantejgem és la següent. Posem per cas que un català hagi de traduir al castellà el text 145. No crec que fos gens estrany que ho fes d'aquesta manera:

146) *Había dos zonas verdes: una de ellas, grande, a la derecha, y la otra más pequeña, triangular, a la izquierda.*

Per què, ens demanem, el redactor català hi intercalaria aquell *de ellas* que acabem d'escriure en negreta? Perquè el suposat català hi trobava a faltar aquell *de*, que fa d'anàfora del sintagma nominal, omès, *zonas verdes*, tan propi de la seva llengua. Diríem que, per això, substitueix aquell *de* per una fórmula anafòrica castellana: *de ellas*. Així, doncs, aquest *de ellas*, en el cas de què parlem, vindria a ésser un catalanisme; més ben dit, un híbrid de castellà i català.

Ara, si aquella traducció al castellà, la del text 146, calgués restituir-la al català, hi hauria qui faria això:

147) *Hi havia dues zones verdes: una d'elles gran...*

En regressar al català, el suposat traductor no hauria sabut retornar, des del *de ellas*, al simple i genuí *de* català. D'aquí podria provenir la interferència de què parlàvem en l'apartat anterior.

Els fragments literaris castellans 143 i 144 mostren ben clarament que el bon castellà no fa precedir amb cap element anafòric l'adjectiu referit a un substantiu anterior omès. Diferentment, el llenguatge periodístic castellà de publicació barcelonina, sí que alguna vegada fa anteposar a l'adjectiu la locució anafòrica amb el pronom *él*.

148) *La séptima exposición de «Las edades del hombre», que reúne más de trescientas obras, muchas de ellas no exhibidas [‘moltes de no exhibides’] hasta ahora.*¹¹⁸

149) *Uno de sus concejales, recordando el atentado de agosto de 1998, en que murieron 29 personas, dos de ellas españolas [‘dues d'espanyoles’ o bé ‘havent-n'hi dues d'espanyoles’] dijo: «El mundo fue muy bueno con nosotros».*¹¹⁹

En aquest darrer cas, és clar que, tractant-se de persones, semblaria que dir *dues d'elles espanyoles* també seria propi. Tanmateix, el català sols ho practicava quan eren persones que el text anomenava abans, que no és, doncs, el cas anterior.

Concloem aquest punt demanant-nos: de debò això que acabem d'exemplificar és un catalanisme en el castellà? El cas és que, de tant en tant, el llenguatge dels mitjans de comunicació catalans empen aquest *d'ell* espuri en lloc de *de*:

150) *Per a aquests grups, molts d'ells apocalíptics* [calia dir-hi: 'molts d'apocalíptics'], *Jerusalem s'ha transformat en una mena d'imant que els atrau força.*¹²⁰

151) *Què fem tots plegats convertint les polèmiques del dia a dia futbolístic —moltes d'elles surrealistes—* [calia dir: '—n'hi ha moltes de surrealistes—'] *en escenari predilecte dels nostres debats d'esmorzar?*¹²¹

Hem comentat més endarrere que els quantitius tots sols ja són anafòrics en català; és ben clar en el text 150: no hi cal substituir l'anàfora *molts* per l'anàfora *d'ells*. Ara, quan ens convé reforçar anafòricament la il·lació, la fórmula catalana és la de fer ús del sintagma *haver-n'hi*, en què hi ha el pronom *en*; és l'anàfora més reconeguda de partitiu. Aquesta és la solució catalana adoptada en l'esmena entre claudàtors a l'exemple 151.

ELS SUBSTANTIVS FENT DE NUCLI DE LA FRASE FAN QUE S'ESVANEIXIN ELS PRONOMS FEBLES

En fer servir el substantiu en lloc del verb, l'oració resta sense el pronom feble. Als pronoms febles, ja que són àtons, els cal anar adossats al verb, que és tònic en alguna síl·laba. Per tant, la frase que no tingui verb no pot contenir cap pronom feble. És avinent de recordar també que tots els dits pronoms fan funcions anafòriques i que, per això, en construir la frase amb el substantiu fent de nucli, cal cercar un altre mot que faci d'anàfora: el castellà ho soluciona sempre amb l'adjectiu *suvo*, tal com veurem.

1. La locució castellanitzada *d'ell* com a complement d'un substantiu

El castellà, des de bon començament, emprà la locució composta de *preposició + él/ ella/ ellos/ ellas/ ello* amb el mateix valor que *en* i *hi* tenen en català. Ara, totes les formes que pren el pronom *él* són tòniques, i també resulta ésser-ho la dita locució en què intervé. Això vol dir que no és clític; en conseqüència, *de él*, com que no li cal repenjar-se en el verb, pot figurar en una frase, en la qual no hi hagi cap presència verbal.

En concloem, doncs, que una frase construïda a base de substantiu, en comptes d'haver-hi verb, provoca dos efectes:

- L'un és que no permet que hi hagi els pronoms *en* o *hi*, ni cap més de feble. La repetició d'oracions amb substantiu

¹¹⁷ G. Torrente, *op. cit.*, cap. VII, p. 61.

¹¹⁸ *La Vanguardia*, 12 d'abril de 1999, p. 2.

¹¹⁹ *La Vanguardia*, 7 d'abril de 1999, p. 8.

¹²⁰ *Avui*, 18 de gener de 1999, p. 15.

¹²¹ *Avui*, 21 de gener de 1999, p. 21.

en comptes del verb, en fer desaparèixer del text els dits pronoms, ens desacostuma a tenir-los en compte i ens ajuda a oblidar-los i a perdre'ls.

- L'altre és que l'oració sense verb reforça l'aparició de l'ús de la locució *de él* en castellà; i, calcant d'aquella llengua, l'ús en la nostra de la locució *d'ell*, quasi sempre espúria en català.

El cas és que darrerament, i més com més va, sovintegen les frases sense verb i, alhora, el pronom *ell* hi abunda més i més.

Il·lustrem-ho amb uns pocs exemples:

152) *Aquest avantprojecte ha de consistir en uns esbossos del conjunt de l'obra, i el desenvolupament d'un d'ells a escala més gran*¹²² [posant-hi el verb en lloc del substantiu: 'i desenvolupar-ne un a escala més gran'].

No pas sempre el verb que escauria a la frase és del mateix sema que el substantiu. Ja vam veure que l'impersonal *haver-hi* amb el pronom *en* era el predominant, tal com hem explicat oportunament. Tanmateix, també *tenir-ne* és habitual en català; és clar que sempre fent servir el pronom *en* en lloc de la locució *d'ell*.

153) *La valoració que fa X del component econòmic m'obliga a pensar en les grans deficiències que per part de la nostra administració autonòmica -i no per culpa d'ella- [-i no la'n culpa-] o bé [-i no perquè en tingui la culpa-] formen part d'aquesta totalitat*¹²³.

2. La construcció amb un possessiu espuri

Ja comentarem més endavant que la locució *d'ell* és substituïda en diferents textos per *seu*; ho facilita que *d'ell* és emprat de vegades amb valor possessiu, i *seu* el té sempre, cosa que els fa bescanviabils per sinonímia: les terres *d'ells* o les *seves* terres.¹²⁴ De fet, la correspondència es produeix entre el castellà *de él* i *suyo* perquè, en castellà, *de él*, a més de significar *seu*, equival al nostre pronom *en*. Diríem, doncs, que de vegades el possessiu és un encobridor de la locució adverbial castellana *de él*, que si en castellà pot

referir-se a coses, en català, no pas. Examinem-ho fent les conseqüents consideracions:

154) *En las tierras catalanas se cultivó el teatro religioso desde los orígenes de él* (o desde *sus* orígenes) [...] *embellecimientos dramáticos introducidos en los oficios divinos durante la celebración de ellos* (o durante *su* celebración) [...] *El «juiciu signum» y la versión catalana de él* (o y *su* versión catalana) [...] *se relacionan estrechamente* [...]; *después se convirtió en la recitación dramática de la Sibil-la en el papel escénico de ella*, (o, en *su* papel escénico) [...] —tanto en la versión latina de este drama como en las derivaciones de él en catalán (o, en *sus* derivaciones en catalán)— [...] *El misterio tiene un indudable valor dada la antigüedad de él* (o dada *su* antigüedad).

Els text anterior pretén d'ésser la traducció d'un text català aportat per Solà, que fa així:

155) *A les terres catalanes hom conreà el teatre religiós des dels seus orígens* [...] *embelliments dramàtics fets als oficis divins durant llur celebració* [...] *El «juiciu signum» i la seva versió catalana* [...] *es lliguen estretament* [...]; *després esdevingué el parlament dramàtic de la Sibil-la en el seu paper escènic* [...] —tant en la versió llatina d'aquest drama com en les *seves* derivacions en català— [...] *El misteri té un indubtable valor per la seva antigüitat*.¹²⁵

¹²² *Avui*, 1/9/1998, p. 39. El text es refereix al concurs per a la pintura dels medallons del sostre del Liceu.

¹²³ *Avui*, 28/2/1999, p. 22.

¹²⁴ Joan Solà, en dos articles de l'esmentat llibre *Normativa; estat de la qüestió*, al·ludeix a aquesta ocasional afeció dient: «Aquesta qüestió [l'ús dels possessius] n'esquitxa d'altres de no menys amoïnoses, com l'ús dels pronoms forts referits a inanimats» (p. 161). I també quan parla d'aquests pronoms: «no entro en la qüestió de saber com serien en català genuï les construccions que ens han ocupat [sic]. Als temes 3 (pronoms febles) i 8 (ús dels possessius) hi ha consideracions diverses que podran ajudar a organitzar una resposta a la pregunta» (p. 200). Hi comenta també quins són els usos exemplificats en els articles que rebutjaria segons la seva intuïció. És clar que en una llengua com la catalana, tan interferida, amb la intuïció no n'hi ha prou, ni és prou fiable.

¹²⁵ J. Solà, *op. cit.* [1994], p. 144; és l'entrada (6) b.

Pretenc, a la vista dels dos textos anteriors, 154 i 155, plantejar dues particularitats:

- Posar en dubte la idoneïtat o l'escaïença dels possessius catalans en el text. No crec que sigui per descuit que el diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans (DIEC), quan defineix *seu* com a equivalent a *d'ell*, entengui *ell* només referent a persones, com hem de deduir dels exemples que hi figuren, i que ens defineixi *llur* com a *pertanyent a ells o a elles*; no sembla, doncs, que en definir-los hagi pensat gens en coses. Quan el text anterior diu *llur celebració*, hem d'entendre que és la celebració pertanyent a *ells o a elles*? Quan diu *la seva versió catalana*, de qui és la versió? Faig aquestes preguntes per fer notar que tots aquests possessius no arriben ni a poder entrar amb calçador en el text català.
- En aquell text castellà, els adjectius possessius no ens són incòmodes com a tals. Entenc que hi ha un fet important que hi ajuda: la sinonímia amb les locucions del grup *de él*. Ara argüim: aquells possessius són clarament anafòrics adverbials i ja varem comprovar en les dues primeres parts del present estudi que, quan fan d'anàfora adverbial, són els representants dels pronoms catalans *en* o *hi*, segons la preposició que acompanyi el pronom fort.

D'aquesta anàlisi cal concloure que, en català, aquells *seus* i *llurs*, que es refereixen a coses, són espuris: és una fórmula castellana introduïda subreptíciament a base de calc –l'entrada del qual ajuda molt a fer-la possible el coneixement del castellà i la marcada castellanització nostra que en resulta–. I potser també s'hi afegeix la influència, en els mitjans de comunicació, de l'anglès, llengua de la qual provenen força notícies periodístiques.

Per a reduir aquell text al català cal substituir molts d'aquells *seus* pel pronom *en*, i a aquest, per a comparèixer, li cal un verb. Fem-lo, doncs, comparèixer en el text núm. 155 en lloc del substantiu. Cal dir, a més, que el vici de l'ús del possessiu produeix unes altres construccions acastellanades, que afecten uns altres aspectes del text, com ara també el pronom *hi*. Ultra això, tal com anem comentant, *seu* facilita d'emprar el substantiu en substitució del verb. Tot plegat ho analitzem en els paràgrafs següents. (Hem escrit una lletra grega en forma de superíndex a cada *seu* del text català perquè se sàpiga fàcilment de quin punt del text parlem.)

- Si a α substitueixo el nom *origens* pel verb de la mateixa arrel, *originar*, el resultat que espontàniament em dona la meua competència lingüística del català és:

156) *A les terres catalanes hom conreà el teatre religiós des que s'hi originà.*

Al verb de 156, l'anàfora *seus* correspon al sintagma referent: [*origens*] del teatre religiós a les terres catalanes. Aleshores ens adonem que el català ho resol així: a *originar-s'hi*, on el pronom adverbial *hi* fa referència a les ter-

res catalanes; i a l'oració es deixa sobreentès el complement del teatre religiós.

- Tocant als possessius senyalats amb β , γ i δ , la verbalització hi produiria unes construccions amb un verb de significat ampli com ara el verb *fer*. En resultarien els textos següents, per a β , γ , i δ , respectivament:

157) *Embelliments dramàtics introduïts als oficis divins en fer-ne la celebració.*

158) *El «Judicii Signum» i la versió catalana que se'n féu.*

159) *El parlament dramàtic de la Sibila en el paper dramàtic que hi fa (o, que hi representa).*

- I pel que fa als possessius ϵ i π vegem casos amb pronom o sense, segons quin sigui el verb que hi fem.

160) *Tant en la versió llatina d'aquest drama com en les derivacions que té (o, que hi ha) en català. O també, per exemple, com en els textos que se'n deriven en català.*

161) *El misteri té un indubtable valor per l'antiguitat que té (o que compta).*

Posem-ne encara un altre exemple:

162) *El 12 de març feia deu anys que L.C. i C. va morir, deixant una curta vida plena de vivències i d'iniciatives [...] pensant en Catalunya i en el seu futur i partint del coneixement del seu passat¹²⁶. [Substantiu: coneixement; verb: conèixer. Per tant: 'i partint de conèixer-ne el passat'.]*

3. El pronom *ell* acompanyat d'unes altres preposicions

Tornem al pronom *ell*. El vici innovat de fer-lo servir pertot arreu arriba a casos que fan esclatar la sorpresa:

En català el conjunt *amb ell* sempre s'ha referit a la companyia d'algú amb altri; és una companyia circumstantial si l'introdueix el verb *ésser* (p. e. *era amb ells*), o bé consisteix en una convivència en la vida o en la feina (*està amb ell d'aprenent*). Però mai aquest *ell* no s'havia referit a un objecte inanimat. Les solucions del català per a expressar això darrer eren –i són, suposo– diverses:

163) *Havia aconseguit desenvolupar la feina de corrector i amb ella [normalment dèiem: 'i alhora', 'i juntament', 'i tal com anava fent-la', etc.] la plena confiança de l'editor¹²⁷.*

164) *El teatre de Guimerà havia estat considerat irrepresentable, però ha estat recuperat, i amb ell ['al mateix temps', 'alhora', 'ensems', 'conjuntament', etc.] el teatre català i en català¹²⁸.*

165) *Salvant aquest cas, advoquem per l'adopció del signe d'interrogació inicial puix que amb ella [sic] es facilita enormement la lectura ['emprant-lo', 'servint-nos-en', etc.].*

166) *Amb ells [uns altaveus]['servint-te'n', 'posant-ne', etc.] pots muntar un show que els teus veïns no podran oblidar¹²⁹.*

¹²⁶ *Avui*, 14/4/1999, p. 20.

¹²⁷ *Avui*, 20/11/1998, p. 43.

¹²⁸ *Serra d'Or*, novembre de 1998, p. 38.

¹²⁹ J. Solà, *op. cit.* [1994] 3 b. p. 197, aquest exemple i l'anterior.

167) *Les energies són massa escadusseres [sic] per malbaratar-les. O per jugar amb elles [o per jugar-hi] des d'estratègies interessades.*

També és curiosa la construcció del pronom *ell* acompanyant unes altres preposicions: *sense* i *entre*. Sobretot amb *entre* en trobem molts exemples:

168) *La primera condició és la necessitat de la voluntat política. Sense ella [‘sense’] no hi haurà mai seleccions catalanes¹⁰⁰. [Amb sense sempre n’hi havia hagut prou. A què treu cap el pronom ella?]*

169) *Actua com a estímul catalitzador [...] d’un important conjunt d’operacions urbanes i mediambientals al voltant de la desembocadura del Besòs. Entre elles cal destacar les següents¹⁰¹. [‘Cal destacar-ne les següents.’]*

170) *Si de veritat l’informe és exculpatori, es posaran en marxa mesures correctes, entre elles [‘com’, ‘com ara’, ‘entre les quals’, ‘entre les quals hi pot haver’, etc.] diverses iniciatives parlamentàries.*

171) *Aquest partit polític acaba d’ascendir al govern amb tres ministeris importants, entre ells el de Finances [‘el de Finances n’és un’, ‘el de Finances, posem per cas’ o qualsevol de les solucions exposades a l’exemple anterior].*

172) *En aquell restaurant les taules estaven molt separades entre elles [‘les unes de les altres’, etc.].*

173) *Per a evitar una guerra fiscal entre autonomies és imprescindible que aquestes Administracions siguin lleials entre elles [‘se siguin lleials’, ‘siguin lleials les unes amb les altres’, etc.].*

174) *Les disset autonomies poden tenir una mateixa necessitat de coordinació entre elles¹⁰² [‘les unes amb les altres’].*

Amb els casos suara comentats no pretenem haver estat exhaustius; en completarem la relació en una altra oportunitat.

4. COMENTARI RESULTANT

L’ús del pronom *ell* fent referència a coses és propi del castellà des de bon començament, com hem demostrat en la primera part d’aquest estudi. No és gens propi del català. Hem vist en la segona part que comença a introduir-se, en els lletraferits interferits pel castellà, cap a mitjan segle XIX, i encara que posteriorment hi ha escriptors influïts pel castellà que l’empren, la llengua oral no havia admès aquella castellanització amb *ell*; és tot just a hores d’ara que penetra en els acastellanats.

Així, doncs, el fet fonamental és que, en tota la història, on el català ha anat fent servir els pronoms adverbials *en* i *hi*, el castellà emprà amb aquell valor les diferents for-

mes del pronom *él* precedit de preposició, tant referint-se a coses com a persones.

No cal dir que la intromissió en el català, a mitjan segle XIX, de les dites solucions castellanes substituint-hi les maneres de dir que són pròpies de la nostra llengua, s’ha anat produint per diversos camins; assenyalarem els següents:

- Suplantant els pronoms febles *en* i *hi* per locucions amb el pronom *ell*.
- Substituint el verb pel substantiu, amb la qual cosa es foragiten els dits pronoms adverbials.
- Com que el castellà no els té, fa servir construccions que esquiven la necessitat d’aquells pronoms. Hi ha qui calca les solucions castellanes que suplantem les nostres.
- En oracions coordinades, suprimint-hi el verb (sovint suprimint-hi el sintagma *haver-n’hi*), que és el suport del pronom adverbial.
- Afegint innecessàriament al quantitatiu anafòric el pronom *ell*, precedit sovint de preposició. No hi cal, perquè en català el quantitatiu ja era emprat normalment fent funció anafòrica.
- Abandonant els pronoms *en* i *hi*, ocasionalment, com fa el castellà.

En conclusió: el pronom *ell* referit a coses és, en català, un calc del castellà, destructor de la nostra sintaxi. Val a dir que sovint, fins i tot referint-se a persones en general, el català tria l’ús dels pronoms *en* o *hi* i no pas el personal *ell*.

Convé dir també que la locució castellana *preposició + ell* és substituïda per les diferents formes de *seu*. I així hi ha qui el calca, en català, fent-lo servir en substitució de *d’ell*, amb què el fan substitut del pronom *en*. No oblidem que *de él*, en castellà, fa les tres funcions que oportunament vam especificar. En llengua castellana, *de él* (pronom adverbial, català *en*) → *de él* (pronom possessiu) → *suyo*³ (pronom possessiu). Passa de 1 a 2 per homofonia –cosa que afavoreix de confondre’ls–, de 2 a 3 per sinonímia. En català, diferentment, *d’ell* no és referible a coses i, per tant, no pot fer el camí d’1 a 2, i per això no pot arribar fins a *seu*³ referit a coses.

EL CONTINGUT DE LA PROPERA CINQUENA PART

En la darrera part, la cinquena, d’aquest article comentarem que qualsevol dels pronoms febles pot ésser substituït pel possessiu i estudiarem el cas del complementari del nom. Comentarem també que *en* és partitiu i, en conseqüència, no és generalment genuí de substituir-lo per un possessiu. Hi afegirem un annex comentant el cas del francès respecte de les particularitats que hem estudiat en les anteriors parts del present article.♦

¹⁰⁰ *Avui*, 23/10/1998, p. 23. La citació de textos periodístics no els és cap censura, sinó que pretén confirmar la veracitat de l’ús que en fan els textos escrits en la nostra llengua.

¹⁰¹ *Barcelona Informació*. Ajuntament de Barcelona, abril 1999, p. 12.

¹⁰² *Avui*, exemple 170, 27/6/1992, p. 10; exemple 171, 30/4/1993, p. 2; ex. 172 és sentit a la ràdio; ex. 173, 19/7/1996, p. 12; ex. 174, 11/3/1993, p. 12.

¹⁰³ Degudes a la Unesco i traduïdes i adaptades al català per la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat, segons informava J.M. Espinàs (*Avui*, 21-5-92, p. 56), el qual, acceptant-les en principi, posava en guàrdia contra les exageracions. Aprofitem alguns dels seus exemples.